

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Dergisi
(KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür (Type): Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi (Submission Date): 23/05/2025

Kabul Tarihi (Acceptance Date): 29/06/2025

Yayınlanma Tarihi (Publication Date): 30/06/2025

Atıf Künyesi (Citation): Özdoğan, M. A. (2025). Hannah Arendt Düşüncesinde Yargı Yetisinin Politik Anlamı. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 203-212.

DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.1705321>

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf Gayri Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC-ND 4.0) olarak lisanslıdır.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their published work and their work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0).

Dergide yayımlanan makalelerin bilimsel ve hukuki sorumluluğu tamamen yazar(lar)ına aittir.

The scientific and legal responsibility of the articles published in the journal belongs entirely to the author(s).

HANNAH ARENDT'İN DÜŞÜNCESİNDE YARGI YETİSİNİN POLİTİK ANLAMI

Melek AYGÜL ÖZDOĞAN*

Öz

Hannah Arendt'in politik yargı kavrayışının kuramsal zeminini Kant'ın estetik yargı anlayışı oluşturur. Arendt'e göre yargı, yalnızca estetik nesnelerin güzel ve çirkinliğine ilişkin bir hükümde bulunma yetisi değil aynı zamanda politik bir düzlemde doğru ve yanlış ayırt edebilme kapasitesidir. Bu çalışmada Kant'ın *Yargı Yetisinin Kritiği* eserinde ortaya koyduğu estetik yargıların oluşumuna dair düşüncelerini ve bunun araçları olan *sensus communis* (ortak duyu), genişletilmiş zihin (*enlarged mentality*), temsilî düşünme gibi kavramları Arendt'in politik yargı üzerinden nasıl okuduğu ele alınacaktır. Bu yolla da politik yargının bireyin sadece kendisi için değil, herkes için düşünme kapasitesine dayandığı dolayısıyla çoğulcu ve kamusal alana yönelik bir etkinlik olduğu ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Arendt, Yargı, Sensus Communis, Genişletilmiş Zihin.

* Arş. Gör. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Karaman/Türkiye.
E-posta: melekaygul@kmu.edu.tr, Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-5571-0788>.

** Bu çalışma, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sistemik Felsefe ve Mantık Ana Bilim Dalı'nda yapılan "Hannah Arendt'in Düşüncesinde Vita Activa ve Vita Contemplativa'nın Kesişim Noktası Olarak Sivil İtaatsizlik" başlıklı doktora tezinin bir kısmından çıkarılmıştır.

THE POLITICAL MEANING OF JUDGMENT IN THE THOUGHT OF HANNAH ARENDT

Abstract

Hannah Arendt's conception of political judgment is theoretically grounded in Kant's understanding of aesthetic judgment. Arendt states that judgement is not only the ability to evaluate the aesthetic qualities of objects, but also the capacity to discern between right and wrong in a political context. This study will examine Kant's theories concerning the formation of aesthetic judgements, as outlined in his *Critique of Judgement*. It will further analyse how Arendt interprets concepts such as *sensus communis*, enlarged mentality and representational thinking, which function as the tools of this process, through the lens of political judgement. Thus, it will demonstrate that political judgement relies on the capacity of the individual to think not only for themselves but for everyone, making it a pluralistic and public sphere-oriented activity.

Keywords: Arendt, Judgement, Sensus Communis, Enlarged Mentality.

Giriş

Hannah Arendt, insan varoluşunun iki temel boyutunu *vita activa* (eylem yaşamı) ve *vita contemplativa* (zihinsel yaşam) kavramlarıyla tanımlar. En genel hâliyle *vita activa*'yı pratik, eylem temelli yaşamı tanımlamak için kullanırken *vita contemplativa*'yı teori, temaşa temelli yaşamı tanımlamak için kullanır. Bu iki yaşam biçimi kendi içinde farklı etkinlik alanlarına ayrılır. *Vita activa*; emek(labor), iş(work), eylem(action) etkinliklerini kapsar¹, *vita contemplativa* ise düşünme(thinking), isteme/irade(willing), yargılama(judging) etkinliklerini kapsar². *Vita activa*'nın etkinliklerinden emek, biyolojik ihtiyaçları karşılamaya yönelik döngüsel bir etkinliktir. İş, insani dünyayı inşa etmeye yönelik kalıcı nesneler üreten bir etkinliktir. Bu iki etkinlik biçimi de kamusal alanda görünür değillerdir ve kamusal olarak bir anlam ifade etmezler. Eylem ise kamusal alanda diğer insanlarla birlikte bireyin özgünlüğünü özgür bir biçimde ortaya koyduğu siyasal yaşamı mümkün kılan yegâne etkinlik biçimidir. Bu bağlamda Arendt, eylemi diğer *vita activa* etkinliklerinin üzerinde konumlandırır. Öte yandan, *vita contemplativa*'ya ait etkinlikler de insan yaşamında temel bir rol oynar. Düşünme yoluyla, dünyaya dair anlam arayışı ihtiyacı karşılanır; isteme, özgür irade geleceğe yönelik seçimler ve kararlar belirleme ve bu doğrultuda hareket etme imkânı sunar; yargılama yetisi de iyinin kötünün, doğrunun yanlışın ayırt edilmesini sağlar.

Tarihsel olarak bakıldığında *vita activa* ve *vita contemplativa* arasındaki ilişki çoğu zaman hiyerarşik biçimde ve karşıtlık içerisinde ele alınmıştır. Antik Çağ'dan Orta Çağ'a kadar *vita contemplativa*'nın üstünlüğü kabul görürken modern dönemde *vita activa* üstünlüğü ele geçirmiştir. Arendt bu iki yaşam biçimini hiyerarşik ve birbirine karşıt olarak değil, insanlık durumunun iki asli yönü olarak değerlendirir. Özellikle totalitarizm deneyimi, bu iki boyutun birbirinden bağımsız düşünülemediğini açık biçimde göstermiştir. Örneğin zihinsel yetilerini

¹ Arendt, *vita activa*'nın etkinliklerini *İnsanlık Durumu* adlı eserinde derinlemesine ele alır. Detaylı bilgi için bakınız: Arendt, 2018.

² Arendt, *vita cantemplativa*'nın unsurlarından düşünme ve isteme'yi *Zihnin Yaşamı* adlı eserinde, yargılma'yı ise *Kant'ın Siyaset Felsefesi Üzerine Dersler* adlı eserinde detaylıca ele almıştır. Detaylı bilgi için bakınız: Arendt, 2022b; Arendt, 2021.

(düşünme, isteme, yargılama) kullanmaktan aciz bir fail olarak Adolf Eichmann³'ün edimleri siyasi felaketlerle sonuçlanmıştır. Arendt, Eichmann'ı doğruyu yanlıştan ayırt etme kapasitesini kaybetmiş bir 'düşünce yoksunu' olarak tanımlar. Dolayısıyla Arendt için *vita activa* önemli olmakla birlikte *vita contemplativa* da onun sorumluluğunu taşıyan bir arka plan olması bakımından önemlidir. Arendt bu iki yaşam biçiminin birbirini tamamladığını savunur. Bu iki yaşam biçiminin birlikte ele alınması yoluyla yeniden düşünülmesi, özellikle totalitarizmin sebep olduğu düşünme ve yargılama yetilerindeki çöküşü kavrayabilmek için önemlidir. Bu doğrultuda Arendt'in Kant'ın üçüncü kritiği olan *Yargı Yetisinin Eleştirisi*'ne yönelmesi, yalnızca teorik bir ilgiden değil, aynı zamanda politik bir gereklilikten kaynaklanmaktadır.

1. Estetik Yargıdan Politik Yargıya

Arendt, Kant'ın estetik yargı modelini siyasal yaşamın düşünsel alt yapısı olarak okur. Kant, estetik deneyimlerimizde, yani bir şeyi beğenmemizin temelinde yargılama yeteneğimizin işlediğini belirtir ve bu nedenle yargılama kavramını beğeni üzerinden açıklar (Arendt, 2021a: 37). Bu anlamıyla yargı, güzele ve çirkine dair bir hükümde bulunma yetisidir. Arendt, yargılama yeteneğini sadece estetik alanda güzeli çirkinden ayırmakla sınırlamaz; aynı zamanda siyasi alanda doğru ile yanlış ayırt etme kapasitesi olarak da görür (Arendt, 2016: 148; Benhabib, 2003: 188).

Kant estetik deneyimler ve beğeni üzerinden temellendirdiği yargı kuramını üçüncü kritiği olan *Yargı Yetisinin Eleştirisi* kitabında ele alır. Sezer'e göre Kant, bu eserde güzellik ölçütüyle değerlendirilen fenomenler dünyasının kamusal bir niteliğe sahip olduğunu göstermeyi amaçlar. Kültür ve sanatla ilgili yargılarda bulunan kişi, "*kendini başkalarının yerine koyarak düşünebilmelidir*". Bu, bu tür yargılarımızın sanıldığı gibi tamamen öznel veya rastgele olmadığını, aksine bir çoğunluğun varlığına ihtiyaç duyduğunu ve potansiyel bir ortak anlayışa dayandığını gösterir (Sezer, 2008: 322-323). Kant *Yargı Yetisinin Eleştirisi*'nde insan anlığının üç maksiminden bahseder: "1. Kendi için düşünmek; 2. Başka her birinin yerine düşünmek; 3. Her zaman uyumlu olarak düşünmek. Birincisi *önyargısız*, ikincisi *genişletilmiş*, üçüncüsü *tutarlı* düşünme yoludur." (Kant, 2006: 161). Bu maksimlerden ilki anlama yetisinin, ikincisi yargı yetisinin, üçüncüsü ise aklın maksimidir (Kant, 2006: 162). Çalışmamızın sınırları çerçevesinde biz ikinci maksim olan genişletilmiş zihin maksimine odaklanacağız. Kant için genişletilmiş zihin maksimi, estetik yargının koşulu olarak vardır. Genişletilmiş zihin, kişinin kendini kısıtlayan öznel koşulları aşarak, öznelliğinden sıyrılarak, kendini başka herkesin yerine koyarak ve başka herkesin bakış açısıyla bakıp, başkalarının durduğu noktada durarak bir yargıya vardırıran maksimdir (Kant, 2006: 162). Bu tür yargının zemini olarak Kant, *sensus communis* kavramını ortaya koyar.

³ Üst düzey bir Nazi subayı olan Adolf Eichmann, soykırımın organizatörlerinden biridir. Eichmann'ın 1961 yılında Kudüs'te yargılanmasını izleyen Arendt'in onun şahsında gözlemlediği şey, düşüncesizlik ve sorumluluktan kaçan biri olarak salt itaatkarlıktı. Arendt bu duruşmadan sonra kötülüğün şeytani olmaktan çok banal olduğunu ifade etmiş ve "kötülüğün sıradanlığı" kavramını ortaya atmıştır. Arendt, 2021b.

1.1. *Sensus Communis* ve Genişletilmiş Zihin

Kant, *sensus communis*'i bir ortak duyu ideası olarak tanımlar. Bu bakımdan bireylerin kendi kişisel deneyimlerinden yola çıkarak evrensel geçerliliğe sahip yargılarda bulunabilmelerini sağlayan ortak bir duyarlık yetisi anlamına gelir. *Sensus communis*, bireyin yargıda bulunurken kendi perspektifini aşarak başkalarının bakış açılarını da düşünsel olarak dikkate almasını ifade eder. Bu kapasite, yargının salt öznel bir kanaatten ibaret olmaktan çıkarak, daha evrensel geçerlilik iddiası taşıyan bir biçime ulaşmasını mümkün kılar. Başka bir deyişle, birey kendi yargısını başkalarının muhtemel yargılarıyla karşılaştırma, onların yerine düşünsel olarak kendini koyma ve böylece kendi öznel sınırlarını aşma çabası içerisinde olur. Kant'ın ifadesiyle, bu ortak duyunun işletilmesi yoluyla, bireysel yargılar kamusal bir aklın ürünü hâline gelir ve böylelikle estetik yargılarda bir tür nesnellik zemini inşa edilebilir (Kant, 2006: 160). *Sensus communis*, kendimizi herkesin yerine koyarak ve onların temsilcisi gibi düşünmemizi sağlayan ortak bir anlayış zeminidir. Böylece, güzellikle ilgili bireysel deneyimleri aşan ortak bir yargılama yeteneğidir. *Sensus communis*'i yargının ideal bir normu olarak belirleyen Altuğ; "Estetik yargı veren insan, yargısına ilişkin olarak her türlü kişisel koşuldan kendisini yalıtma; bütün insanlar adına yargı verme hakkı elde ettiği bir özgürlük konumuna yükselmektedir" (Altuğ, 1989: 103) diyerek Kant'ın estetik yargının evrensellik talebini bireyin öznelliğini aşarak kamusal bir duyarlılığa yönelmesiyle temellendirdiğini vurgulamaktadır.

Herkesin benzer düşünme yeteneklerine sahip olmasından kaynaklanan ortak duyu (*sensus communis*) sayesinde, beğeni yargılarımız genel kabul görmeyi hedefler (Atalay, 2007 :46; Altuğ, 1989. 102). Bu doğrultuda Kant, yargıda bulunan öznenin, tüm diğer rasyonel varlıklarla ortak bir zihinsel donanıma ve paylaşılan bir anlayış zeminine sahip olduğu varsayımıyla hareket ettiğini ileri sürer. Bu varsayım, bireyin yargısına geçerlilik atfetmesine ve dolayısıyla bu yargının başkaları tarafından da onaylanabileceğine dair rasyonel bir beklenti geliştirmesine imkân tanır (Kant, 2006: 93). Bu sayede beğeni yargıları, kişisel olmaktan çıkıp evrensel bir nitelik kazanır. Kant'a göre, kişisel önyargıları ve sınırlamaları bir kenara bırakıp evrensel bir bakış açısıyla değerlendirme yapmak, ancak kendini diğer insanların perspektifine/duruş noktalarına yerleştirmekle mümkündür (Kant, 2006: 162). Bunu sağlayan da genişletilmiş zihindir. Genişletilmiş zihin sayesinde, "kendi tikelliğimizden çıkıp 'başkasının yerine geçip düşünerek' kendi 'özel koşullarımızı' hesaba katmamayı başarırız. Bu yolla kendi yargımızı 'adeta ortak insan aklının' yargısı kılarız ve kendi tikelliğimizden öyle bir soyutlanırız ki, aradığımız genelliği elde edebiliriz" (Recki, 2010: 197). Recki, bu şekilde düşünme vesilesiyle "biz kendimizde kendimizi aşarız" der (Recki, 2010: 198). Burada ben'in yerini biz almıştır. Bu tür bir düşünme tarzında esas olan, öznenin kendisiyle kurduğu içsel özdeşlikten ziyade, başkalarının perspektifleriyle kurduğu ilişkisellik ve özdeşliktir. Bu düşünsel tutum, bireyin yalnızca kendi bakış açısıyla sınırlı kalmaksızın, diğer öznelere ait olası yargıları tahayyül etmesini ve onların perspektifinden düşünebilme yetisini sürekli olarak devrede tutmasını gerekli kılar (Altuğ, 1989: 105).

1.2. Arendt'in Kant Okuması

Arendt'e göre, genişletilmiş düşünme yetisi bir yalnızlık ya da mutlak soyutlanma koşullarında ortaya çıkamaz; çünkü yargı yetisi, bireyin kendi öznel sınırlarını aşarak çoğul bir perspektifler alanına açılmasını gerektirir. Başkalarının olası bakış açıları hesaba katılmaksızın bu tür bir düşünsel faaliyet işlevsel hâle gelemmez; çünkü yargı, ancak başkalarının

mevcudiyetinin tahayyül edilmesi yoluyla nesnellik iddiası kazanabilir (Arendt, 2022a: 298). Recki de Arendt'e benzer biçimde Kant'ın insan anlığına ait iki ilkesi (kendi kendine düşünme ve tutarlı düşünme) bireyin tek başına uygulayabileceği akılsal ilkeler olduğunu ancak yargı gücünün temel ilkesi olan kendini başkalarının yerine koyarak düşünme ilkesinin, diğer insanlara ve başkalarının perspektifine atıfta bulunduğunu belirtir (Recki, 2010: 194). Böylelikle yargının kendisini ortaya çıkaracağı bir kamusal alana yani insanlar tarafından kurulan ve paylaşılan bir ortak dünyaya ihtiyacı vardır.

Bireyin öznelliğinden çıkıp başkalarının perspektifini tahayyül etmesi bakımından imgelem önemli bir işleve sahiptir. İmgelem yoluyla şimdi ve burada, algılarımız dâhilinde olmayan ve doğrudan etkilenimde bulunmadığımız şeyleri zihnimizde temsil ederek yargıda bulunuruz (Arendt, 2021a: 132). Böylelikle deneyimin sınırlarının ötesine geçip (Kant, 2006: 185) duysal olarak burada olmayanı temsil yoluyla zihinsel olarak burada kılarız. Beiner şöyle der: "... imgelem yetimizi kullanarak olası seçeneklerin, farklı bakış açılarının neler olabileceğini zihnimizde canlandırabiliriz. Her ne kadar farklı seçenekler bize fiilen sunulmamış olsa da şeylerin farklı açılardan nasıl görünebileceğini tahayyül edebiliriz." (Beiner, 2021b: 227). Başkalarının perspektiflerini dikkate almak suretiyle, bireysel sübjektivitenin ve onun beraberinde getirdiği sınırlılıkların aşılması hedeflenir.

Duyusal olarak orada olmayanı temsil yoluyla zihinde canlandırarak imgelem, Kant'ın beğeni yargılarının önemli özelliği olarak belirlediği çıkar ve duysal hazdan bağımsız olma koşulunu sağlar (Kant, 2006: 76). İlgiden, çıkardan, faydadan bağımsız olarak hoşlanma Kant için tarafsızlığın koşuludur (Kant, 2006: 165). Bu noktada "imgelem", bireyin hem olaylara yakınlık kurmasını hem de yargılarken gerekli mesafeyi sağlayarak tarafsız ve ön yargılardan arınmış düşünmesini mümkün kılar (Beiner, 2021b: 171). Nesneyle aramızdaki uzaklık arttıkça kişisel ilgi, çıkar ve fayda beklentilerimizden arınır ve bu da bizi tarafsız bir konuma getirir. Kant'ın estetik yargılar için belirttiği öznellikten ve çıkar ilişkilerinden arınmışlık koşulu, Arendt'in siyasal yargı anlayışında da korunur. Arendt için de yargının en önemli koşulu olarak ilgi, çıkar ve hazdan bağımsızlık tarafsızlığı sağlar (Arendt, 2021a: 132).

Kant için yargıda bulunma ayrıcalığı sanat eserine doğrudan müdahil olmayan ona belli bir mesafeden bakan yani tarafsız bakan, ilgiden bağımsız bir tarzda düşünen seyirciye aittir (Beiner, 2021b: 212). Bu noktada seyirci- aktör ayrımı devreye girer. Aktör eyleme doğrudan katılarak rolüne odaklanmak durumunda olduğundan dolayı yalnızca kendinin dâhil olduğu kısmı bilebilir, kısmi bakış açısına sahiptir. Buna karşın seyirci, söz konusu olayın ya da eserin tamamını kapsayan bir bakış geliştirebilir. Kant'a göre bu seyircinin konumu kritiktir; çünkü olayların ya da edimlerin, aktörün kendisinin farkında bile olmadığı yönlerini ve anlam potansiyellerini açığa çıkarma kapasitesine sahiptir (Arendt, 2021a: 112).

Arendt, kamusal alanda aktör ve seyirci etkileşimine önem verir. Ona göre aktör, kamusal alanda siyasi eylemde bulunan, başlangıç yapma kapasitesine sahip olan politik faildir. Siyasal eylemin anlamı eylemi gerçekleştiren öznenin yanı sıra, bu eyleme tanıklık eden ve onu anlamlandıran başkalarının varlığında ortaya çıkar. Seyirci, eyleme doğrudan katılmaksızın, olan bitene eleştirel bir mesafeden yaklaşır çıkar ve ilgiden bağımsız bir tutumla değerlendirme yapar ve bir yargı ortaya koyar. Kristeva, Arendt'in siyaset felsefesine ilişkin yorumunda aktörün eyleminin kıymetli olduğunu fakat onun hatırlanmasını sağlayacak bir hikâye anlatıcısı yani seyircinin ve onun yargısının da eylem kadar kıymetli olduğunu ifade eder. Politik bir eylemin

hatırlanabilir olmasını sağlayan ve onu kahramanca bir eylem yapanın seyirci olduğunu ekler (Kristeva, 2018: 20). Benzer şekilde Bilsky de seyircinin yargısı kolektif bir hafıza inşa ettiğini, eylemin anlamının onu izleyen, yorumlayan ve hatırlayanların anlatılarında yaşadığını belirtir (Bilsky, 1996: 140). Bu çerçevede seyircinin, Arendt'in düşüncesinde yalnızca politik sahnede edilgin bir izleyici değil; anlam üretiminin, tarihsel hafızanın ve ortak dünyanın kurulmasında etkin bir aktör olduğunu ifade edebiliriz.

Arendt açısından yargı eylemi, sağduyu çerçevesinde işler. Sağduyu, dünyayı birlikte paylaştığımız gerçeğini önümüze seren bir yetidir; tamamen bireysel ve öznel olan duyusal algılarımızı, başkalarının da deneyimlediği ortak ve nesnel bir dünya ile ilişkilendirebildiğimiz oranda anlam kazanır. Bu bağlamda, yargıda bulunmak, ortak bir dünya deneyimini başkalarıyla paylaşmanın en temel —belki de en karakteristik— yollarından biridir (Arendt, 2022a: 299).

Kendini başkalarının yerine koyma, başkalarını dikkate alma ve onların bakış açısıyla bakma gibi yaklaşımlar, bizi doğal olarak çoğulculuk fikrine yönlendirir. Beiner de Kant'ın beğeni anlayışında çoğulculuk fikrinin olduğunu ifade eder. Bu doğrultuda çoğulculuk "kişinin, sanki, bütün dünya kendinden ibaretmişçesine sırf kendisiyle meşgul olmaması; tam tersine kendini bir dünya yurttaşı olarak görmeyi ve bunun gerektirdiği şekilde hareket etmeyi benimsemek" tir (Beiner, 2021b: 207-208). Sayısal bir çokluktan farklı olarak çoğulculuk, çeşitliliği, ayrımlarla kurulan bir ilişkiyi gösterir (Yazıcıoğlu, 2016: 22). Bu ilişki içerisinde hoşgörüyü, farklılıkların benimsenmesini ve nihayetinde potansiyel bir anlaşma ve uzlaşma fikrini barındırır. Genişletilmiş düşünme biçimi, başkalarının bakış açılarını dikkate alma yetisiyle şekillenir ve potansiyel bir uzlaşma zemini üzerine kurulur. Bu tarz düşünme, yalnızca bireysel değerlendirmelere değil, aynı zamanda ortak bir anlam arayışına da dayanır. Bu bağlamda yargının bir niteliği açığa çıkar: Yargı, mutlak bir doğruluk ya da evrensel bir zorunluluk iddiası taşımaz (Beiner, 2021b: 182). Kant'ın estetik yargılarında olduğu gibi, siyasal yargılar da nesnel gerçeklikler değil, paylaşılabılır ama tartışmaya açık değerlendirmelerdir. Çünkü herkesin yaşam deneyimi farklıdır ve bu fark, yargıların çeşitliliğini zorunlu olarak doğurur. Bu nedenle siyasal alanda hakikatin buyurgan dili yerine, ikna ve paylaşım ön plana çıkar. Önemli olan, farklı yargıların bir arada var olabilmesi; yani çoğulculuktur. Kişi, olaylara başkalarının perspektifinden bakmayı öğrendikçe kendi yargılama kapasitesini de derinleştirir ve genişletir.

Benhabib, Arendt'in düşüncesinde çoğulculuğun en yetkin siyasal ilke olarak değerlendirildiğini belirtir (Benhabib, 2003: 190). Arendt'e göre, başkalarının bakış açılarını dikkate alarak düşünmek ve bireyin kendi öznelliğine kapanmaksızın ortak bir dünyada diyalog kurması, yani iknaya dayalı tartışmalar yoluyla görüş alışverişine girmesi, çoğulculuğun temelini oluşturur (Sezer, 2008: 323). Bu tür bir iletişim ortamında ortaya çıkan yargılar, bireysel keyfiyetin ya da kalıp yargıların ötesine geçerek öznelararası bir uzlaşmanın ürününe dönüşür. Böylece yargı, artık sadece bireysel değil; başkalarıyla paylaşılan bir dünyanın içinde kurulan, öznelliğin ötesine geçen bir ifade biçimi hâline gelir. Arendt bu dünyaya müşterek dünya adını verir, bu dünya öznelararası ilişkileri kuran zemindir. Tassin'in de vurguladığı gibi bu dünya, ancak başkalarına hitap eden söz ve düşünce aracılığıyla, yani bir *dialegesthai*, bir diyalog nesnesi olarak var olabilir (Tassin, 2012: 84). Bu ortak dünyanın içinde yer alan nesneler hakkında hüküm verirken, aslında yalnızca o nesneleri değerlendirmiş olmayız; aynı zamanda kendi düşünsel duruşumuzu da görünür kılar, kamusal alanda kendimizi ifade etmiş oluruz (Beiner, 2021b: 208).

Kamusal alanda bireyin yargı yoluyla kendini ifade etmesi durumunu Kristeva, yargı'nın bireyin kimliğini ifşa edici bir süreç olmasıyla ilişkilendirir (Kristeva, 2018: 51). "Biz kimiz?" sorusu – "ne" olduğumuzdan farklı olarak – Arendt'in politik düşüncesinin kalbinde yer alır. Bu, bir tür kendini açığa vurma sürecidir (Kristeva, 2018: 52). Yargıda bulunan kişi, aynı zamanda kendine dair bir şeyleri de açığa çıkarır; ne tür bir insan olduğunu dolaylı biçimde görünür kılar. Bu kendini ifşa etme, ancak kişi, kişisel eğilim ve mizacını aşabildiğinde anlamlı bir kamusal değere ulaşır. Böyle bir ortaya çıkış, konuşma ve eylemin yer aldığı siyasal alanda gerçekleşir; burada bireyin özel özelliklerinden ziyade onun 'kim' olduğu, yani benzersiz varoluşu kamusal olarak görünür olur (Arendt, 2022a: 301-302). Kamusal alanın çok sesli ve farklılıklara açık yapısı, bireylere kendi kimliğini, yani benzersizliğini ve tekiliğini ortaya koyma zemini sunar. Bu bağlamda, kimliğin ifşası hem bireysel hem de politik anlamda derin bir eylemdir.

Arendt'in düşüncesinde yargı ve eylem sıkı bir ilişki içindedir. Bilsky, Arendt'in eylemin her türlü sınırı aşma ve benzersiz yenilikler yaratma yönelimine uygun bir yargı kuramı oluşturma çabasında olduğunu belirterek (Bilsky, 1996: 139) onun eylem ve yargı arasında kurduğu bağı üç boyutta incelemektedir. Bilsky'e göre, Arendt'in yargı ile eylem arasında kurduğu ilişkinin ilk boyutu doğumluluk (*nativity*) kavramı etrafında şekillenir (Bilsky, 1996: 149). Arendt insanı doğumlu bir varlık olarak tanımlar; yani insan, dünyada yeni başlangıçlar yapabilme kapasitesine sahiptir. Bu bağlamda, eylem yalnızca dünyaya yeni olanı getirme edimiyle sınırlı değildir; aynı zamanda yargı da önceden verilmiş kategorilere başvurmaksızın, her bir olaya özgü olarak yeni kavramsal çerçeveler oluşturma yeteneğiyle doğumlu bir karakter taşır. Bilsky'ye göre, eylem gibi yargı da belirli olayları var olan evrensel kategoriler altında sınıflandırmak yerine, onları kendi tekiliği içinde değerlendirmelidir. Bu perspektif, Beiner'in Arendt okumasıyla da örtüşmektedir. Beiner'e göre, Arendt'in yargı yetisi anlayışı, tekili kendinde bir amaç olarak ele alır ve onu yalnızca daha genel bir ilkenin aracı olarak görmez. Bu bağlamda yargıyı, tekili, evrensel açıklamalara indirgenemeyecek bir anlam ve değer kaynağı olarak kavrar (Beiner, 2021a: 20, 28). Her bir tekil olayın kendine özgü koşulları içinde değerlendirilmesi gerektiği yönündeki bu yaklaşım, yargının yaratıcılığını gösterir. Arendt'in yargı anlayışında bu tekil-evrensel ayrımı, doğrudan Kant'ın beğeni yargıları kuramına, özellikle de belirleyici ve reflektif yargı ayrımına dayanır (Kant, 2006: 28). Belirleyici yargılar, evrensel ilke ve kuralların önceden verili olduğu ve tikellerin bu ilkeler doğrultusunda değerlendirildiği bir yargı türünü ifade ederken; reflektif yargılar, herhangi bir evrensel ilkenin önceden verilmediği, tikellerden hareketle genel bir anlam veya ilke oluşturulmaya çalışıldığı yargı biçimidir. Estetik yargılar, bu bağlamda reflektif yargı kategorisine girer ve Arendt de politik yargı anlayışını bu çerçevede temellendirir. Bu bakımdan, politik yargı, her bir tikel olayı daha önceden belirlenmiş evrensel normlara indirgemek yerine, söz konusu olayın bağlamını dikkate alarak ona özgü bir değerlendirme yapma becerisini içerir (Sezer, 2016: 115). Çoğulculuğu siyasetin başlıca ilkelerinden biri olarak gören Arendt için farklılıkların, görüş ayrılıklarının bastırıldığı ve evrensel ilkelerin geçerli olduğu siyaset, tiranca bir yönetim biçimi olduğunu söylemek mümkündür.

Eylem ve yargı arasındaki ilişkinin ikinci boyutu, Bilsky'e göre çoğulluktur (*plurality*). Arendt'in siyaset anlayışında çoğulluk, eylemin bir ilkesi olarak vardır. Yargının bir eylem biçimi olarak geçerliliği ise, bireyin yalnızca kendi bakış açısıyla sınırlı kalmayan bir düşünme kapasitesine, yani genişletilmiş zihniyete sahip olmasıyla mümkündür. Bu yolla birey yargıda bulunmadan önce başkalarının nasıl düşünebileceğini imgelem vasıtasıyla tahayyül eder (Bilsky,

1996: 154). Bu şekilde, yargılayan özne kendi öznel sınırlılıklarını aşarak, farklı bakış açılarını dikkate alır ve böylece yargı süreci çoğulcu bir nitelik kazanır. Arendt'in ifadesiyle, belirli bir konuda hüküm verirken birey, orada fiziksel olarak bulunmayan kişilerin bakış açılarını zihninde canlandırır ve onların dünyaya nasıl baktıklarını temsil ederek düşünür. Ancak bu temsil süreci, söz konusu kişilerin düşüncelerinin doğrudan benimsenmesi anlamına gelmez. Buradaki mesele, empatide olduğu gibi başkası olmak ya da onun gibi hissetmek değil; bireyin kendi benliğini yitirmeden başkalarının bakış açılarına zihinsel olarak erişebilmesidir (Arendt, 2022a: 326). Bu bağlamda, temsili düşünme yetisi; kişinin bir konuda ne kadar çok farklı bakış açısını zihninde canlandırabildiği ve her biriyle ne ölçüde derinlemesine düşünsel ilişki kurabildiğiyle doğru orantılıdır. Ne kadar geniş bir perspektif yelpazesi hesaba katılırsa, oluşturulan yargının geçerliliği de o denli artar. Bu süreç, başkalarının yargılarını olduğu gibi kabul etmeyi değil, onların muhtemel değerlendirmelerini hesaba katarak muhakeme etmeyi gerektirir. Başkalarının düşüncelerini dikkate almak, onları tanımak, farklılıklarını kabul etmek ve bu farklılıkları dışlamamak anlamına gelir.

Anlatısallık (*narrativity*), Bilsky'e göre, eylem ile yargı arasındaki ilişkinin üçüncü boyutunu oluşturmaktadır. Eylem, anlatıya konu olacak bir hikâyeyi doğurur; yargı ise bu hikâyeyi anlamlandıran ve yeniden dillendiren bir etkinliktir (Bilsky, 1996: 156). Bu bağlamda yargı, bireyin topluluğa karşı taşıdığı sorumluluk duygusuyla motive olan, bir süreci harekete geçiren ve kamusal alana katılımı mümkün kılan bir anlatım pratiğidir. Julia Kristeva'ya göre anlatı, insanın içinde yaşadığı varoluşsal boyutu temsil eder; bu boyut, yalnızca doğal yaşamı (*zoe*) değil, siyasal yaşamı (*bios*) ve başkalarına aktarılan eylemleri de kapsar. Kristeva'nın ifadesiyle, insanın tarihsel varlığı anlatıdır; anlatı, paylaşılan bir eylem olarak aynı zamanda ilk politik eylemdir (Kristeva, 2018: 31). Arendt için kamusal alan, insanın ölümlülüğünü aşarak ardında hatırlanmaya değer bir hikâye bıraktığı alandır. Bu alan, söz, eylem ve edimler aracılığıyla inşa edilir ve bu edimlerin unutulmaktan kurtulması ise anlatı ve tarihsel yargı aracılığıyla mümkündür (Beiner, 2021a: 15). Yargı, bu anlamda yalnızca geçmişe yönelik bir değerlendirme değil, insanın ölümlülüğüne karşı bir yanıt, zamanın yıkıcılığına karşı bir direniş biçimidir. Yargı, doğası gereği retrospektiftir; yani geçmişe yöneliktir. Ancak bu geçmişe dair değerlendirmeler, şimdiki zamanı anlamlandırmakta ve geleceğe yön vermektedir. Bu nedenle yargı, zamansal olarak geçmişe yönelse de işlevi bakımından zamanlar üstü bir karakter taşır (Beiner, 2021b: 204). İnsani eylemler, ancak retrospektif yargı aracılığıyla unutulmaktan kurtularak anlam kazanır. Yargı, zamanın akışı içinde silinip gitme tehdidi altındaki edimleri muhafaza eder ve insanın dünyadaki yerini belirlemesine, dünyayı kendisine bir "yuva" kılmasına olanak tanır (Beiner, 2021b: 262). Bu yönüyle yargı, bireyin tarihsel ve zamansal sınırları aşmasına hizmet eder.

Sonuç

Bu çalışmada, Hannah Arendt'in politik yargı anlayışının kuramsal temellerini Kant'ın estetik yargı kuramına dayandırarak oluşturduğu ortaya konulmuştur. Arendt, Kant'ın estetik yargıya dair geliştirdiği *sensus communis*, genişletilmiş zihin ve temsili düşünme gibi kavramları politik alana taşıyarak, yargının yalnızca bireysel bir beğeni durumu değil, aynı zamanda kamusal ve çoğulcu bir etkinlik olduğunu ileri sürer. Kant'ta estetik yargı, başkalarının perspektiflerini tahayyül etmesi ve bu açıdan bireyin öznelliğini aşması bakımından evrensellik

kazanır. Arendt için de başkalarının perspektifini tahayyül edebilen bir yargı yetisi sahibi bir siyasal eylemin temelini oluşturur. Bu da politik yargının temsili, çoğulcu, uzlaşmacı bir zeminde gerçekleştiğini gösterir.

Kant'ın estetik yargılarında olduğu gibi, Arendt'in politik yargı anlayışı da ilgi, çıkar, haz ve önyargılardan arındırılmış bir tarafsızlık zeminine dayanır. Bu tarafsızlık, bireyin aktör/eylem karşısında seyirci konumunda durarak mesafeli bir değerlendirme yapabilmesiyle mümkün olur. Yargı, eylemle kurduğu ilişki sayesinde yalnızca anlam üretmekle kalmaz, aynı zamanda bireyin kimliğini kamusal alanda ifşa ettiği bir pratik olarak işlev görür. Sonuç olarak Arendt'in Kantçı estetikten yola çıkarak geliştirdiği bu politik yargı modeli, modern toplumlarda politik muhakemenin yeniden düşünülmesi açısından güçlü bir kuramsal zemin teşkil etmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Beyanı

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Etik Kurul izni ile ilgili; bu makalenin konusunu oluşturan çalışmanın yazarı ve hakemleri, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmişlerdir.

Kaynakça

- Altuğ, T. (1989). *Kant Estetiği*, İstanbul, Payel Yayınevi.
- Arendt, H. (2016). "Düşünme ve Ahlaki Değerlendirmeler" Sorumluluk ve Yargı içinde. Çeviren, Müge Serin. Editör Jerome Kohn. İstanbul: Sel Yayıncılık. 147-176.
- Arendt, H. (2018). *İnsanlık Durumu*. Çeviren: Bahadır Sina Şener. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt, H. (2021a). *Kant'ın Siyaset Felsefesi Üzerine Dersler*. Çevirenler: Devrim Sezer, İsmail Ilgar, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Arendt, H. (2021b). *Kötülüğün Sıradanlığı: Adolf Eichmann Kudüs'te*. Çeviren: Özge Çevik. İstanbul:Metis Yayınları.
- Arendt, H. (2022a). *Geçmişle Gelecek Arasında*, Çevirenler: Bahadır Sina Şener- Onur Eylül Kara, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Arendt, H. (2022b). *Zihnin Yaşamı*. Editör: Mary Mccarthy. Çeviren: İsmail Ilgar. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atalay, M. (2007). *Kant's Aesthetic Theory: Subjectivity vs. Universal Validity*
- Beiner, R. (2021a). *Kant'ın Siyaset Felsefesi Üzerine Dersler*, Önsöz. Çevirenler: Devrim Sezer, İsmail Ilgar. İstanbul, İletişim Yayınları.
- Beiner, R. (2021b). *Hannah Arendt: Yargılama Üzerine*, Kant'ın Siyaset Felsefesi Üzerine Dersler içinde, Çevirenler: Devrim Sezer, İsmail Ilgar, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Benhabib, S. (2003). *The Reluctant Modernism Of Hannah Arendt*. Lanham, Boulder, New York, Toronto, Oxford, Rowman and Littlefield Publishers.

- Bilsky, Y. L. (1996). *When Actor And Spectator Meet In The Courtroom: Reflections On Hannah Arendts's Concept Of Judgement*. History And Memory, C.8 No:2 Indiana University Press.137-173.
- Kant Felsefesinin Politik Evreni içinde, Der. Hakan Çörekçiöğlu, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 189-200.
- Kant, I. (2006). *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, Çeviren: Aziz Yardımlı, İstanbul, İdea Yayınevi.
- Kristeva, J. (2018). *Hannah Arendt: Yaşam Bir Anlatıdır*. Çeviren: Necdet Dümelli, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Recki, B. (2010). *Kendini Başka Herkesin Yerine Koyarak Düşünmek: Aklın İletişimsel Ögesi Üstüne*, Sezer, D. (2008). *Arendt'in Hümanizmi: 'Genişletilmiş Zihniyet' olarak Kültür ve Politika*. Hasan Ünal Nalbatlıoğlu'na Armağan içinde, Derleyenler: Adile Arslan, Devrim Sezer, İstanbul: İletişim Yayınları. 307-326.
- Sezer, D. (2016). *Yargı ve Etik: İtiraz, Tartışma, Demokrasi: Arendt'te Yargı Yetisinin Etik ve Politik Önemi*. Yargıya Felsefeyle Bakmak içinde. Editörler: Kurtul Gülenç, Özlem Duva. İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.107-135.
- Tassin, E. (2012). *Ortak Alan mı? Kamusal Alan mı? Topluluk ve Aleniyetin Karşıtlığı*. Kamusal Alan içinde, Der: Eric Dacheux, Çeviren: Hüseyin Köse, İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 75-88.
- Yazıcıoğlu, S. (2016). *Arendt ve Eylem Olarak Siyaset*. Siyasal Üzerine Konuşmalar içinde, Ed. Ahmet Okumuş, Metin Demir, İstanbul: Küre Yayınları.